

Stand van de Leisure

Stef Driessen

Paul Metzmakers

Ward van der Stee

23 juli 2020

Leisure herstellende van enorme dreun van corona

Restaurants, hotels, vakantieparken, attractieparken, bioscopen, musea en reisondernemers zijn hard geraakt door de coronacrisis. In deze Stand van de Leisure duiden wij de impact van het virus en de bedreigingen en de kansen die eruit voortvloeien.

Prognose Nederlandse economie (in procenten)

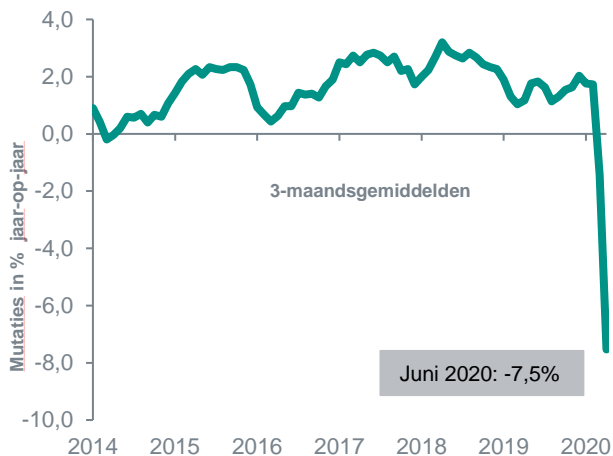
	2019	2020	2021
Bruto binnenlands product	1,7	-5,6	2,7
Particuliere consumptie	1,5	-6,9	4
Overheidsconsumptie	1,6	2,9	2,5
Investeringen	4,6	-8,6	-2,3
Uitvoer	2,7	-9	6,3
Invoer	3,2	-8,8	6,6
Inflatie (CPI)	2,6	1,1	1,4
Werkloosheid	3,4	4,2	7,0

Bron: ABN AMRO Economisch Bureau, 22 juli 2020

De Nederlandse economie krimpt dit jaar naar verwachting met 5,6 procent als gevolg van de maatregelen om het coronavirus in te dammen. De krimp van het bruto binnenlands product (bbp) zit vooral in een terugval van de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen. Na een krimp van het bbp van 1,7 procent in het eerste kwartaal ten opzichte van het voorgaande kwartaal, wordt de krimp in het tweede kwartaal veel forser.

Lichtpuntje is dat in het tweede kwartaal ook het herstel al is ingezet, omdat door de versoepeling van de beperkende maatregelen consumenten weer meer wilden en konden uitgeven aan onder andere de horeca. Dit betekent dat de economie vanaf het derde kwartaal weer groeit, mits het virus onder controle blijft. Het economisch herstel zet in 2021 door, maar met een verwachte groei van 2,7 procent zal het bbp onder het niveau van voor de coronacrisis blijven. Het herstel wordt namelijk tegengewerkt door de oplopende werkloosheid en het gedaalde consumentenvertrouwen, waardoor huishoudens minder geneigd zijn hun inkomsten te besteden. Bovendien zullen de lonen minder hard stijgen dan het afgelopen jaar.

Consumentenbestedingen Nederland

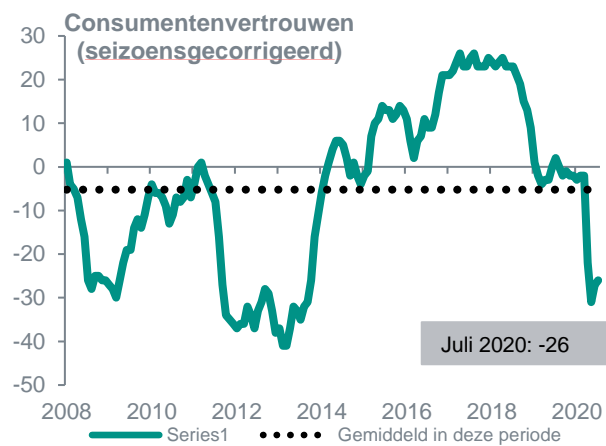

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

Vertrouwen

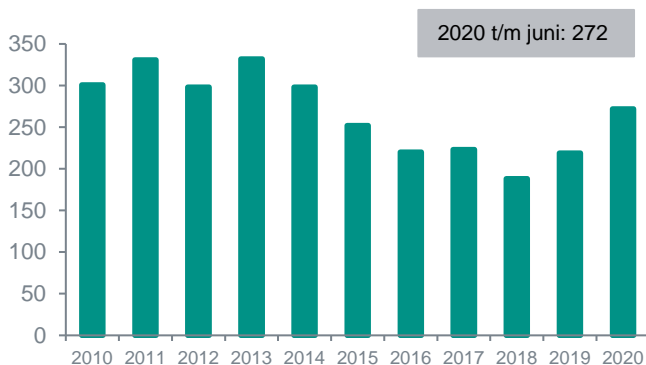
Het consumentenvertrouwen daalde ongekend sterk in april en zakte in mei verder weg tot -31. Maar in juni veerde het vertrouwen weer op naar -27, tegen de achtergrond van de versoepeling van de coronamaatregelen. Consumenten zijn vooral minder negatief over de algemene economische situatie en hun eigen financiële positie over twaalf maanden. Voor juli veranderden de deelindicatoren nauwelijks. Het consumentenvertrouwen was de afgelopen maanden lang niet zo negatief als tijdens de eurocrisis in 2012, de SARS-crisis in 2003 of de politieke en economische crisis van 1982.

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

Faillissementsontwikkeling

Optelsom Food-service, Horeca, Travel, Cultuur Sport en Recreatie. Per jaar is hier het aantal faillissementen t/m juni te zien.

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

Consumptie

De totale binnenlandse consumptie van huishoudens kromp in april met 17,4 procent ten opzichte van dezelfde maand in 2019. Vooral de consumptie van diensten daalde hard, met 24,6 procent. Hieronder vallen ook uitgaven aan horeca. Daarnaast was er een sterke krimp van uitgaven aan duurzame consumptiegoederen, zoals auto's, met 14,8 procent. Op basis van transactiedata verwachten we voor de horeca vanaf medio tweede kwartaal en het derde kwartaal weer herstel van de consumptieve uitgaven, ook in de horeca.

Faillissementen

Het aantal faillissementen in de horeca neemt sinds 2018 toe. Dit was mede een gevolg van de snelle groei van het aantal horecagelegenheden in ons land, waardoor de omzet per gelegenheid niet altijd voldoende meegroeide. Door de steunmaatregelen die het kabinet, toeleveranciers, de banken en in sommige gevallen ook de verhuurders hebben getroffen, is het toename van aantal faillissementen dit jaar tot en met juni relatief beperkt gebleven.

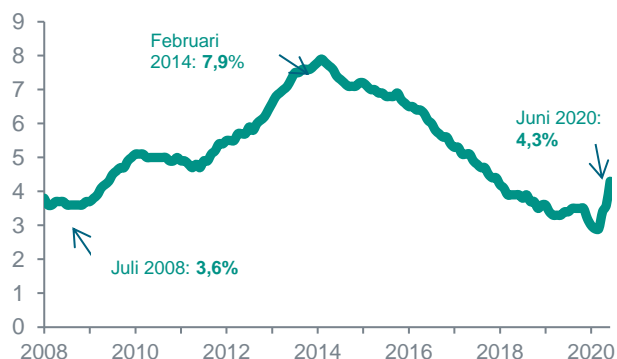
De Wet Homologatie Onderhands Akkoord ('WHOA') kan na de behandeling in de Eerste

Kamer helpen bij een verdere beperking van het aantal faillissementen. De wet kan er namelijk voor zorgen dat ondernemingen die in de kern levensvatbaar zijn, hun schuldenlast kunnen verminderen. Dat gebeurt tegen betrekkelijk lage kosten en zonder akkoord van alle schuldeisers. De rechter moet dan wel een

dwangakkoord goedkeuren (homologeren). Dit doet hij of zij alleen als de reorganisatiewaarde hoger ligt dan de liquiditeitswaarde.

De toepasbaarheid van de WHOA voor de horeca staat of valt volgens ABN AMRO bij het bepalen van de reorganisatiewaarde. Voor de hotellerie moet dit goed mogelijk zijn. Bezettingsgraden en kamerprijzen worden al decennia lang nauwkeurig geregistreerd. En hoewel de omzet van de hotelsector in 2020 fors terugvalt, zijn de langetermijnvooruitzichten positief. Dat vergroot de mogelijkheden om buiten faillissement te herstructureren.

Werkloosheid in Nederland

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

Overnachtingen

Het aantal overnachtingen in logiesaccommodaties in de eerste vier maanden van 2020 daalde in heel Nederland met 9,3 procent ten opzichte van de eerste vier maanden van 2019. De krimp zat hem vooral in minder overnachtingen van personen uit het buitenland (-17,1 procent), terwijl binnenlandse overnachtingen met slechts 3,3 procent afnamen.

Daarnaast zijn er grote regionale verschillen. In provincies waar vooral personen uit Nederland overnachten, zoals Friesland, Groningen en Overijssel, was zelfs een stijging waar te nemen. In Noord-Holland en de sterk door corona getroffen provincies Noord-Brabant en Limburg was een forse krimp te zien.

Toerisme

In 2019 werd door het CBS nog 38 procent van alle hotelovernachtingen als 'zakelijk' aangemerkt. Dit zijn veelal congresbezoekers en individuele zakenreizigers; personen die veel besteden. Slechts 14 procent van alle zakelijke overnachtingen vorig jaar plaats in de maanden januari en februari. Doordat veel zakelijke evenementen, beurzen en congressen vanaf maart zijn geannuleerd of verzet, worden met name de hotels die zich op de zakelijke reiziger richten hard geraakt. Het aanpassingsvermogen en de daadkracht van de organisatoren van zakelijke evenementen is inspirerend. Een goede indruk biedt [dit overzicht](#).

Werkloosheid

De lagere consumentenbestedingen en het oplopende aantal faillissementen leidde in de afgelopen maanden tot een stijging van de werkloosheid. In juni werden 74.000 personen werkloos en steeg het werkloosheidspercentage tot 4,3 procent, terwijl dat in maart nog 2,9 procent was. De werkloosheid nam vooral toe onder jongeren tussen de 15 en 25 jaar. Van hen is nu 10,7 procent werkloos.

Provincie	Vershil overnachtingen in logiesaccommodaties in 2020 t/m april t.o.v. jaar eerder
Totaal Nederland	-9,3%
Noord-Holland	-17,5%
Zuid-Holland	-4,6%
Utrecht	6,5%
Groningen	5,5%
Friesland	1,7%
Zeeland	-6,0%
Flevoland	-17,5%
Gelderland	-0,6%
Limburg	-12,3%
Noord-Brabant	-8,3%
Overijssel	5,2%
Drenthe	-6,0%
Herkomst:	
Uit Nederland	-3,3%
Uit het buitenland	-17,1%

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

Daar staat tegenover dat het herstel van deze markt volgens ABN AMRO niet volledig zal zijn. Mensen raken gewend aan het videobellen, dat tijd en geld bespaart. Ook na de introductie van een vaccin zullen zakenreizigers en hun werkgevers zich afvragen of een fysiek bezoek noodzakelijk is, of dat een digitale ontmoeting kan volstaan.

Bijna 52 procent van de hotelovernachtingen werd in 2019 genoten door buitenlandse toeristen. Met name Amerikaanse en Britse toeristen kampen voorlopig nog met reisbeperkingen. Al is het maar omdat het aantal vluchten nog beperkt is.

Positief is dat de meeste hotels cashflowneutraal zijn vanaf ongeveer 55 procent bezetting. Per juli 2020 lukt het veel hotels om deze bezetting te realiseren. Zij richten zich op Nederlandse, Duitse en Belgische toeristen. Van alle Duitse verblijfstoeristen komt 59 procent uit Noordrijn-Westfalen en 80 procent komt met de auto. Van alle Belgische verblijfstoeristen heeft 86 procent een toeristisch en geen zakelijk motief.

Bij de campings kwam in 2019 slechts 27 procent van de gasten uit het buitenland. Bij de vakantieparken kwam 28,4 procent uit het buitenland; voornamelijk uit Duitsland en België. Hogere ticketprijzen of minder vluchten vormen daarom geen bedreiging voor de vakantieparken.

Omzetontwikkeling eerste kwartaal 2020 t.o.v. 2019	Mutatie in omzet	Mutatie in volumes
Horeca	-9,9%	-11,7%
Hotels	-12,7%	-13,7%
Eetzaken totaal	-9,6%	-11,9%
Restaurants	-12,1%	-14,3%
Fastfoodrestaurants, ijssalons etc.	-4,8%	-7,1%
Kantines en catering	-5,5%	-9,5%
Cafés	-14,7%	-16,9%
Reisbureaus	-19,2%	
Reisorganisatiebureaus	-18,0%	

Omzet

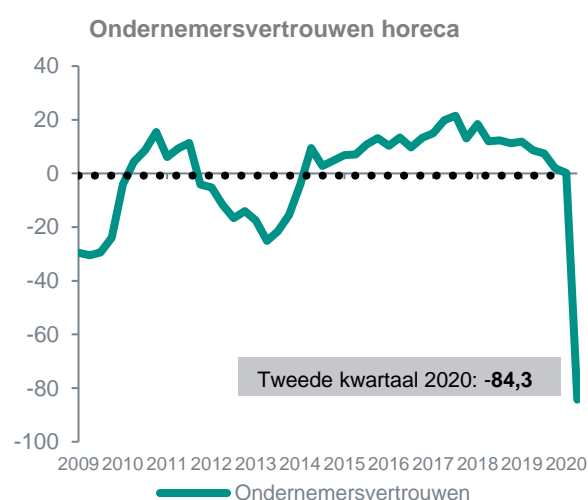
Alle subsectoren van Leisure zagen hun omzet in het eerste kwartaal fors dalen in vergelijking met het eerste kwartaal een jaar eerder. Deze cijfers hebben slechts de eerste twee weken van de lockdown in zich, van medio maart tot eind maart. Het tweede kwartaal zal naar verwachting slechter zijn. Eetgelegenheden die goed konden inspelen op de toegenomen vraag naar afhaalmaaltijden, zoals fastfoodzaken, zagen hun omzet minder hard dalen.

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

De huiskamer van de samenleving

Dat de horeca, de 'huiskamer' van onze samenleving, geraakt wordt door corona blijkt ook uit de daling van het ondernemersvertrouwen. Deze indicator daalde tot -84,3, terwijl het vertrouwen van het bedrijfsleven als geheel daalde tot 'slechts' -37,2. In de horeca denkt volgens het CBS een derde van de bedrijven het in de huidige omstandigheden nog maar vijf maanden of korter te kunnen volhouden, terwijl dertig procent aangaf niet te kunnen zeggen wat de overlevingskansen zijn. In de cultuur, sport en recreatie kan eveneens dertig procent van de bedrijven zijn overlevingskansen niet inschatten, terwijl 19 procent denkt nog maar vijf maanden of korter te kunnen voortbestaan.

Door: ABN AMRO

Bron: CBS

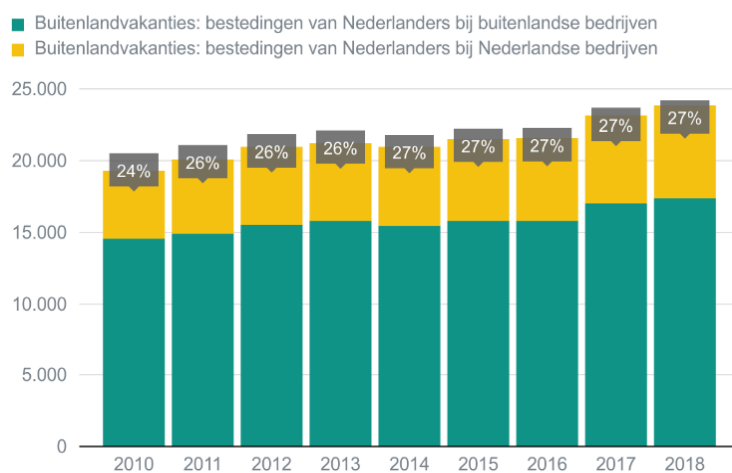
Uitgelicht: economie krimpt óók door minder buitenlandvakanties

ABN AMRO voorziet op dit moment (juli) een krimp van de Nederlandse economie in 2020 van 5,6 procent. Deze krimp ontstaat door forse omzetsdalingen in de horeca, dagrecreatie en in delen van de retail en industrie. Maar de Nederlandse economie krimpt óók doordat we minder op vakantie gaan naar het buitenland.

Nederlanders gingen in 2018 gemiddeld 21,8 dagen op vakantie. Hiervan werden 7,1 dagen in eigen land besteed en 14,5 dagen in het buitenland. Aan die buitenlandvakanties (inclusief zakelijke reizen) gaven alle Nederlanders samen 23,9 miljard euro uit, zo blijkt uit de Nationale Rekeningen van het CBS.

Vakanties naar het buitenland leveren veel bestedingen in de Nederlandse economie op

x miljoen euro

Door ABN AMRO

Bron: CBS

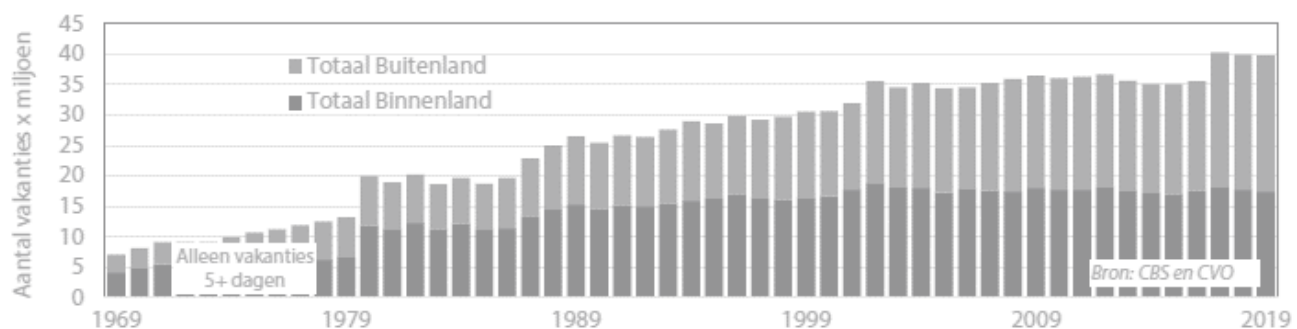
Van dat bedrag bleef 6,6 miljard euro 'hangen' in eigen land. Geld dat verdiend werd in Nederland, door Nederlandse bedrijven. Inkomsten voor reisbureaus en reisbemiddelingsbureaus, aanbieders van vliegtickets, taxi- en treinvervoer, tankstations en taxfree winkels op Schiphol.

Die 6,6 miljard euro is 0,85 procent van alles wat we jaarlijks Nederland met elkaar verdienen. De reisbranche levert daarmee een serieuze bijdrage aan het bruto binnenlands product.

Deze bijdrage komt niet uit de lucht vallen. Zij is het gevolg van een decennialange ontwikkeling.

Waar 43 procent van de Nederlanders in 1969 op vakantie ging was dit vijftig jaar later, in 2019, liefst 84 procent. Het percentage Nederlanders dat vakantie viert is min of meer stabiel sinds de eeuwwisseling.

Ontwikkeling van het aantal vakanties >5 dagen

De stijging van 2016 op 2017 wordt veroorzaakt door het meetellen van migranten in Nederland.

De figuur komt uit de publicatie 'Toekomstvisie Nederlandse vakantiemarkt 2030', van Trends & Tourism.

Het mag duidelijk zijn dat de vakantiemarkt er in 2020 heel anders uit zal zien. Uit [een analyse](#) van het betalingsverkeer van en naar ABN AMRO-rekeninghouders blijkt dat Nederlandse consumenten in de periode maart – mei 2020 ruim 70 procent minder uitgaven aan reizen en vakanties.

Uit [onderzoek](#) van DPG Media blijkt bovendien dat 53 procent van de Nederlanders in de laatste week van juni nog geen concrete vakantieplannen had.

De gevolgen voor de reisbranche zijn aanzienlijk. Het CBS rapporteerde deze maand dat slechts [51 procent](#) van de reisondernemers verwacht nog een jaar te kunnen overleven.

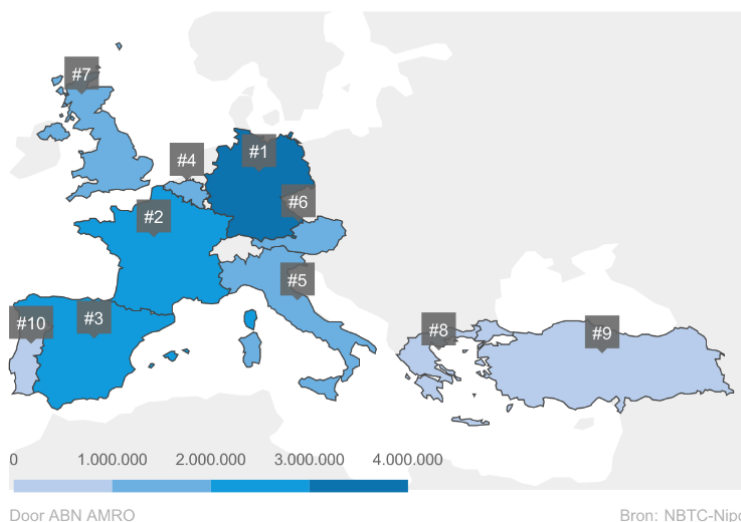
Of de reisbranche in aanmerking komt voor extra staatssteun is aan de regering en het parlement. De reisorganisaties en hun 21.000 medewerkers zelf hoeven zich in elk geval geen verwijten te maken. De georganiseerde reisorganisaties hebben de afgelopen maanden financieel alles uit de kast getrokken hebben om de gevolgen van de corona-uitbraak te verzachten voor de Nederlandse pakketreiziger. De branche heeft sinds de uitbraak van de coronapandemie veel kosten van repatriëring van Nederlanders voor eigen rekening genomen. Aan honderdduizenden vakantiegangers heeft de reisbranche geld terugbetaald of een voucher verstrekt. Een voucher die veelal gedekt is door de Stichting Garantiefonds Reisgelden en dus ook bij een faillissement zijn [waarde](#) behoudt.

Aanbieders van vliegvakanties als Sunweb en Corendon werken inmiddels samen met Roompot en EuroParcs, die vakantieparken dichtbij huis exploiteren. Hierdoor kunnen ze hun aandeel in de reisbestedingen vergroten en leren ze hun klanten nog beter kennen. Daarnaast hebben de internetgeoriënteerde Nederlandse reisondernemingen een voorsprong op hun Duitse, Britse en Belgische concurrenten, waar het reisbureau in de winkelstraat nog altijd gemeengoed is.

Bij ABN AMRO verwachten we dat het aantal buitenlandvakanties van Nederlanders pas in 2022 weer op het niveau van 2019 komt te liggen. Wat het herstel bevordert is dat veel vakantiebestemmingen, met name die in Duitsland en Frankrijk, óók per auto en trein kunnen worden bereikt.

Populaire vakantie landen van Nederlanders in 2019

Mouse-over: Aantal Nederlandse vakantiegangers per land

Circa 60 procent van de Nederlanders, met name hoogopgeleiden, geeft aan méér behoefte te hebben aan vakantie, zo bleek deze maand uit representatief [onderzoek](#) van Trends & Tourism. Tot slot groeit volgens ABN AMRO vooral het aantal korte vakanties de komende jaren. Dit maakt een besparing mogelijk en het beperkt risico's. Zoals wetenschapper Jessica de Bloom [het eerder verwoordde](#): "Met meerdere kortere vakanties spreid je het risico en is een verpeste vakantie wellicht iets minder vervelend omdat er een geslaagde tegenover staat. Zo zijn er het hele jaar door rustmomenten, die ervoor zorgen dat gezondheid en welbevinden continu op peil blijven en de 'accu' nooit leeg raakt."

In het nieuws

[Vakantieparken en campings presteren deze zomer beter dan vorig jaar](#)

[Grote geografische verschillen voor de hotelsector](#)

[Gemeenten lopen ruim 336 miljoen euro aan toeristenbelasting mis](#)

[Extra steun voor evenementenbranche hard nodig](#)

[Wat te doen als jouw locatie kampt met ruimtegebrek?](#)

travmagazine

[easyJet verdubbelt het aantal bestemmingen vanaf Schiphol in augustus](#)

[In welke technologieën moeten attractieparken en dierentuinen nu investeren?](#)

[Booking.com versoepelt annuleringsvoorwaarden in de Verenigde Staten](#)

[Meest recente cijfers en verwachtingen van het toerisme in Nederland](#)

NBTC
Holland Marketing

Recente publicaties van ABN AMRO Team Leisure

[Nederland na corona in vier scenario's](#)

[Herstel in groot deel gastvrijheidseconomie](#)

[De virtuele rij helpt het vliegverkeer weer op gang](#)

[Nederlands dans theater neemt het voortouw in coronatijd](#)

[Wrange coronacrisis maakt verdere creativiteit los](#)

[Corona of niet, hier voel je je nooit opgesloten](#)

[Klimaatverandering krijgt meer urgentie door corona](#)

[Je evenement nu uitstellen? Nee, pak nú je kansen: 'get digital or get out'.](#)

[Vakantiepark Mólke: coronacrisis als katalysator voor verbeteringen](#)

[Evenementenbranche: geef ons 3-6 maanden om het businessmodel te kantelen](#)

[Madurodam weer open in anderhalvemeter modus](#)

[NOW regeling laat voor miljarden aan omzetsdalingen zien](#)

[Onderhandelen over de huur van je hotel. Hoe doe je dat?](#)

[Digitale middelen kunnen de hotellerie weer op gang helpen](#)

[De cultuursector na corona: 'Heilige huisjes gaan omver'](#)

[Waar halen we ons eten in een anderhalve meter samenleving?](#)

[Pannenkoekenbakker Simon Spanjer gaat coronacrisis te lijf: 'volgend jaar hebben we weer iedereen hard nodig'.](#)

[De coronalessen van cateraar Vermaat Groep](#)

[Zeven stappen die restauranthouders zouden moeten nemen](#)

[Tien acute coronatips voor ondernemers in de recreatie](#)

[Podcast: coronapandemie brengt Nederlands bedrijfsleven in diepe maar kortstondige recessie](#)

[De slimste mens... van het hotel](#)

[De onstuitbare opmars van Google Travel](#)

Auteurs:

Stef Driessen
Sector banker Leisure
stef.driessen@nl.abnamro.com
06 5398 5329

Paul Metzmakers
Sector econoom
paul.metzmakers@nl.abnamro.com
06 8313 4419

Ward van der Stee
Sector analyst
ward.van.der.stee@nl.abnamro.com
06 8265 7103

Fotograaf: Hannie Verhoeven

Disclaimer

Dit document is samengesteld door ABN AMRO. Het heeft uitsluitend als doel om financiële en algemene informatie te verstrekken over de economie. ABN AMRO behoudt zich alle rechten voor met betrekking tot de informatie in het document. Er wordt geen garantie gegeven, uitdrukkelijk of stilzwijgend, door of uit naam van ABN AMRO, haar directeuren, functionarissen, vertegenwoordigers, gelieerde partijen, groepsmaatschappijen of werknemers met betrekking tot de juistheid of volledigheid van de informatie in dit document, en geen enkele aansprakelijkheid wordt geaccepteerd voor enig verlies als direct of indirect gevolg van het gebruik van deze informatie. De opvattingen en meningen opgenomen hierin kunnen op enig moment aan verandering onderhevig zijn en ABN AMRO heeft geen enkele verplichting om de informatie in dit document na de datum hiervan te herzien.